Communication and Argumentation in the Public Sphere **ISSN 1843 - 7893**
(2007) Year I, Issue 3
Galati University Press
Editors: Anca Gâță & Adela Drăgan
Proceedings of the Conference *Public Space* vs *Private Space*, THIRD VOLUME
April 12th-14th, 2007 – "Dunărea de Jos" University, Galați Romania
pp. 511-513

Simona ANTOFI

Intelectualul român între discursul public de (auto)legitimare şi scriitura intimă de tip jurnal: cazul Titu Maiorescu

Universitatea "Dunărea de Jos", Galați, ROMÂNIA
simoantofi@yahoo.com

Introducere

În studiul dedicat Junimii în cartea sa, *Privind înapoi, modernitatea*, Sorin Alexandrescu propune un model de analiză aplicabil tuturor tipurilor de discurs autolegitimant asociat unor grupări sociale, politice, culturale ce urmăresc să se impună pe piața ideologiilor (1999: 48). Premisa de lucru – dimensiunea sistematic metadiscursivă a scriiturii – pune în evidență existența, drept *tehnici de argumentare* şi operații *cu scop persuasiv*, existența unui ansamblu de *atribute stilistice* şi *mărci valorice* a căror prezență în text are rolul de a crea un efect de scriitură de tip manipulare.

1. Discursul public de autolegitimare

În ceea ce priveşte discursurile membrilor Junimii, începând cu prelecțiunile populare şi încheind cu studiile şi articolele maioresciene, principalul instrument discursiv – manipulatoriu ar fi eliminarea mărcilor individualității subiective din enunț, a deicticelor care, dispărând din structura de suprafață a discursului, permit ştergerea amprentei individuale şi asumarea unei identități colective, de grup.

În procesul de impunere pe scena publică a epocii, inteligența este promovată de junimişti drept forța legitimă în proiectul de reformă socio – politică şi culturală propus în opoziție cu liberalismul romantic şi paşoptist.

Junimismul reclamă, în această ordine de idei, *legitimitatea politică în numele educației şi al culturii, iar nu al averii sau al accesului privilegiat la puterea politică* (Matei, 2004: 81) - baza pozitivistă a demersului junimist – fundamentat pe aşa-zisa teorie a formelor fără fond – aduce în prim plan ideea de ordine şi de progres – în sensul asocierii darwinismului în grilă socială cu teoria lui Auguste Comte, potrivit căreia orice societate umană ar trebui condusă de intelectuali, întrucât aceştia vin cu argumentul elitismului social, al capacității intelectuale sporite. Raționalismul şi dimensiunea elitistă a demersului reformator junimist sunt, credeau junimiştii înşişi, şansa progresului real şi unica soluție de ameliorare a crizei formelor instituționale împrumutate din civilizația occidentală, în raport cu fondul autohton.

Pândit din ce în ce mai insistent de pericolul demagogiei, liberalismul politico – social şi cultural îşi asociază acelaşi discurs perimat, romantic şi revoluționar de (auto)legitimare. În contrapartidă, jocul politic promovat de junimişti este dirijat în sensul impunerii membrilor importanți ai grupului drept *elită conducătoare* (Matei 2004: 93) legitimă.

BDD-A25341 © 2007 Galați University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:33 UTC)

Deşi acuzat – în virtutea unei întregi tradiţii critice – de militantism în favoarea doctrinei politice conservatoare – ca dovadă stând însăşi chestiunea formelor fără fond – Maiorescu practică un discurs critic cultural esenţial ca tip de demers mediator între critica propriu-zis estetică şi ideile politice (Şiulea 2003: 78). Amestecul de tradiţionalism şi demersuri privind modernizarea şi europenizarea ţării, din scriitura maioresciană, a putut duce la opinii precum cea a lui Zigu Ornea, reputat exeget al fenomenului junimist: dincolo de intenţia clară de sincronizare a României cu ritmurile Europei dezvoltate, criticul menţionează *aplecarea spre paseism şi formele tradiţionaliste* ce *poate fi detectată în istoria filosofiei româneşti de la junimism până la gândirism şi naeionescianism*, *motivele, în esenţă aceleaşi, circulând cu o frecvenţă precisă de-a lungul întregului secol* (Ornea 1998: 164).

Însă Maiorescu însuşi îşi justifică demersul pragmatic reprezentat de ansamblul *Criticelo*r prin contextul ideologic, cultural şi socio – politic cu care s-a confruntat: textele au fost scrise *cu acel ton agresiv şi oarecum fragmentar ce eram pe atunci siliţi să-l avem în contra numeroşilor noştri adversari* (Maiorescu 1978: 407).

Premisa teoretică a formelor fără fond este reprezentată, la nivelul discursului contra sistemului instituţionalizat al acestora, de asumarea culturii ca *dat interior* propriu fiecărui popor, având în centru tradiţia spirituală proprie, şi de respectul acordat civilizaţiei ca *agregat de instituţii şi forme culturale exterioare* (Matei 2004.103).

Discursul maiorescian promovează, având în vedere reala înapoiere psihoculturală a fondului şi existenţa unei singure clase sociale cu o cultură solidă – inteligenţia – recuperarea decalajului existent între România şi statele Europei civilizate prin promovarea intelectualilor în postura de minţi luminate, diriguitoare ale treburilor statului.

Rolul elitelor vizează, din acest punct de vedere, evitarea riscurilor antrenate de o reformă timpurie, *care nu are puterea de a-şi crea o realitate proprie, ci şi o bază palpabilă şi eficientă* (Şiulea 2004: 81), precum şi contracararea tipului de discurs ideologic – demagogic de sursă romantic – liberală pe care se fundamentează, ca obligatoriu necesară, existenţa imstituţiilor statului modern. Nu pe acestea din urmă le are în vedere, cu obişnuita-i directeţe şi agresivitate, discursul criticului, ci formele mentale care sprijină, în mod eronat, falsa europenizare a statului: *Tot ce este astăzi formă goală în mişcarea noastră publică trebuie prefăcut într-o realitate simţită. Şi fiindcă am introdus un grad prea înalt din viaţa dinafară a statelor europene, trebuie să înălţăm poporul nostru din toate puterile până la înţelegerea acelui grad şi a unei organizări politice potrivită cu e*l (Maiorescu 1978: 212).

Conform reperului său teoretic, discursul maiorescian se structurează după modelul organicist în virtutea căruia evoluţia firească, în ritmul propriu, al fiecărui popor, înseamnă corespondenţă a instituţiilor cu realitatea de fapt, ceea ce ar duce la *producerea de sens socia*l (Alexandrescu 1999: 68). De altfel, Maiorescu însuşi afirmă: *în timpul în care o academie e osândită să existe fără ştiinţă, o asociaţiune fără spirit de societate, o pinacotecă fără artă şi o şcoală fără instrucţiune bună, în acest timp formele se discreditează cu totul în opinia publică şi întârzie chiar fondul, ce, neatârnat de ele, s-ar putea produce în viitor şi care atunci s-ar sfii să se îmbrace în vestmântul lor disprețuit* (Maiorescu 1978: 200).

Lipsa acestei corespondenţe, respectiv inexistenţa procesului semiotic specific, adaptat contestului socio – politic şi cultural particular, aduce cu sine inflaţie pe piaţa ideilor şi degringoladă la nivelul ordinii socio – politice concrete.

În acest contest, competenţa intelectuală a individului este validată exclusiv social şi politic, eventual cultural, adică prin dimensiunea pragmatică imediat aplicabilă a capacităţilor intelectuale.

Aşa se explică atât punerea la punct a unui ritual oratoric asociat prelecţiunilor populare, ritual *imaginat spre a exprima aceeaşi voinţă de impersonalitate care se*

BDD-A25341 © 2007 Galaţi University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:33 UTC)

găseşte la originea tuturor manifestărilor maioresciene (Manolescu 1970: 92), cât şi specificitatea *Însemnărilor zilnice,* jurnalul lui Titu Maiorescu.

2. Scriitura diaristică maioresciană

Asociată rar cu discursul confesiv, scriitura diaristică maioresciană este mai degrabă un document al procesului de autoformare şi un instrument de control permanent al acestuia (Manolescu 1970: 144).

Nevoia acută de prezența celuilalt, a oglinzii exterioare în care sinele se poate reflecta în scopul perfecționării şi al autotransformării, se manifestă în mai multe feluri. Relațiile matrimoniale, pe de o parte, şi raporturile strânse de afecțiune cu sora sa, Emilia Humpel, demonstrează că femeia, pentru Maiorescu, *e utilă ca o prezență, în raport cu care bărbatul devine* (Manolescu.1970: 159). Colegii de şcoală, prietenii de mai târziu, plăcerea de a călători, ca şi *Jurnalul* însuşi – *dublul vieții lui Titu Maiorescu* – reprezintă *succedanee artificiale ale Celorlalți* (Manolescu 1970: 169)*,* argumente limpezi ale ocultării ființei particulare, subiective şi nesemnificative în raport cu imaginea socială a individului. Voința de impersonalitate se manifestă activ şi asupra sinelui, jurnalul transferând ceremonialul spunerii, din prelecțiunile populare şi din *Critice*, la nivelul scriiturii diaristice.

Substituindu-se clar vieții propriu-zise, haotice, jurnalul maiorescian recuperează discursul autolegitimant – în fond, a fost gândit şi scris în vederea publicării – şi acea *structură nevăzută*, *complicată, organică, vie* (Maiorescu 1970: 119), ce caracterizează scriitura maioresciană în ansamblul ei.

Concluzie

Ca urmare a unei rafinate manipulări prin discursurile de autolegitimare, atât în ceea ce priveşte grupul elitist al Junimii, cât şi relativ la persoana mentorului acestuia, Titu Maiorescu, scriitura creează un efect de real care, începând chiar de atunci, din epocă, şi până astăzi – o întreagă tradiție de receptare critică stă mărturie - a fost luat drept realitate de fapt.

Referințe

ALEXANDRESCU, S. 1999. *Privind înapoi, modernitatea.* Bucureşti: Ed. Univers.

MAIORESCU, T. 1978. *Opere*, vol.I. Bucureşti: Ed. Minerva

MANOLESCU, N. 1970. *Contradicția lui Maiorescu.* Bucureşti: Ed. Cartea românească.

MATEI, S. A. 2004. *Boierii minții. Intelectualii români între grupurile de prestigiu şi piața liberă a ideilor.* Iaşi: Ed. Compania

ŞIULEA, C. 2003. *Retori, simulacre, imposturi. Cultură şi ideologie în România.* Iaşi: Ed. Compania.

ORNEA, Z. 1998. *Junimea şi junimismul*. Bucureşti: Ed. Minerva.

BDD-A25341 © 2007 Galați University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:33 UTC)